

Sietse Kuipers

**Oefenen met aardrijkskunde
en natuuronderwijs
voor groep 8**

Auteur: Sietse Kuipers
Omslagontwerp: Studio Willemien Haagsma bNO
© 2020 Visual Steps B.V.

Eerste druk: januari 2020

ISBN 978 90 5905 535 3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, uitgeleend, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door middel van fotokopieën, opnamen, of welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 168 Auteurswet 1912 j^o het besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgaven in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden. Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kan noch de redactie, noch de auteur, noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade, die zou kunnen voortvloeien uit enige fout, die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

In dit boek kunnen namen voorkomen van gedeponeerde handelsmerken. Deze namen zijn in de tekst niet voorzien van een handelsmerksymbool, omdat ze slechts fungeren als aanduiding van de besproken producten. Hierbij wordt op geen enkele wijze getracht inbreuk te maken op de rechten van de handelsmerkhouders.

Wil je meer informatie?
www.visualstepseducatief.nl

Heb je vragen of suggesties over dit boek?
E-mail: info@visualsteps.nl

Abonneren op de gratis Visual Steps Educatief nieuwsbrief:
www.visualstepseducatief.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Informatie voor ouders, verzorgers en docenten	6
Oefentaak 1	7
Oefentaak 2	13
Oefentaak 3	19
Oefentaak 4	25
Oefentaak 5	31
Oefentaak 6	37
Oefentaak 7	43
Oefentaak 8	49
Oefentaak 9	55
Oefentaak 10	61
Oefentaak 11	67
Oefentaak 12	73
Oefentaak 13	79
Oefentaak 14	85
Oefentaak 15	91
Oefentaak 16	97
Oefentaak 17	103
Oefentaak 18	109
Oefentaak 19	115
Oefentaak 20	121
Oefentaak 21	127
Oefentaak 22	133
Oefentaak 23	139
Oefentaak 24	145
Oefentaak 25	151
Oefentaak 26	157
Oefentaak 27	163
Oefentaak 28	169
Oefentaak 29	175
Oefentaak 30	181
Oefentaak 31	187
Oefentaak 32	193
Oefentaak 33	199
Oefentaak 34	205
Oefentaak 35	211
Oefentaak 36	217
Oefentaak 37	223
Oefentaak 38	229
Oefentaak 39	235
Antwoorden en uitleg	241
Verantwoording	265
Jouw resultaten	267
Bijlage Kaarten	269

Voorwoord

In dit boek vind je heel veel opgaven over aardrijkskunde en natuuronderwijs. Deze opgaven staan bij elkaar in oefentaken. Je zou iedere dag zo'n oefentaak kunnen maken, maar een paar keer per week kan natuurlijk ook. Zo leer je door te oefenen steeds meer over onder andere topografie, aardrijkskunde van Nederland, Europa, Noord- en Zuid-Amerika, Afrika, het Midden-Oosten en Azië, natuurkundige verschijnselen, gedrag van dieren, organismen en hun omgeving en verschijnselen uit de natuur.

Bij sommige opgaven wordt verwezen naar een afbeelding in de *Bijlage Kaarten*. Deze vind je achter in het boek vanaf pagina 269 en kun je bij de opgaven houden.

Aan het eind van het boek vanaf pagina 241 vind je de antwoorden van alle opgaven en, waar nodig, uitleg. Op pagina 267 kan je het aantal goede en foute antwoorden noteren.

Naast ieder antwoord staat wat voor soort opgave het was. Dat is handig als je merkt dat je vaak dezelfde soort opgave fout maakt. Je kan er zo achter komen welke soort opgave dat is. Als je dat weet kan je die opgaven nog eens extra oefenen of vragen om uitleg. Je gebruikt daarvoor de lijst met typen opgaven op pagina 265. Moeilijk? Vraag dan of iemand je wil helpen!

O ja, je kan de bladen van een taak uit het boek scheuren. Misschien vind je dat wel zo handig.

Veel succes met het maken van de opgaven!

Sietse Kuipers

P.S.

Als je vindt dat iets niet goed is in het boek of je hebt een goed idee, dan hoor ik dat graag van je.

Het e-mailadres is: info@visualsteps.nl.

Tip

Online toets

Heb je alle opgaven in het boek gemaakt, dan kan je op de website www.visualstepseducatief.nl/toetsen een toets maken. Als je deze toets goed hebt gemaakt, krijg je zelfs een diploma dat je kan afdrukken en bewaren!

Informatie voor ouders, verzorgers en docenten

Dit boek laat kinderen oefenen met aardrijkskunde en natuuronderwijs. De hapklare oefentaken van 30 opgaven kan het kind in ongeveer 20 minuten op zijn gemak zelfstandig maken, bijvoorbeeld aan de keukentafel. Zo ziet u dat het kind ook daadwerkelijk serieus de opgaven maakt en niet stiekem op zijn telefoon zit. Daarom zijn de opgaven ook op papier en niet op de computer of tablet.

De opgaven bevatten lesstof die voldoet aan de kerndoelen voor aardrijkskunde en natuuronderwijs in groep 8.

Bij sommige opgaven wordt verwezen naar een afbeelding in de *Bijlage Kaarten*. Deze vindt u achter in het boek vanaf pagina 269 en kan het kind bij de opgaven houden.

De opgaven kunnen worden nagekeken. Achter in het boek op pagina 241 vindt u de antwoorden, waar nodig aangevuld met een korte uitleg.

Bij ieder antwoord staat een code die refereert aan een type opgave in de verantwoording op pagina 265. Merkt u dat het kind bepaalde typen opgaven vaker fout heeft, dan kan dat een reden zijn om hem nog wat uitleg te geven over dat onderwerp of nog eens extra te laten oefenen.

U heeft de mogelijkheid om een oefentaak apart aan het kind aan te bieden door de taak uit te scheuren via de perforatierand. Een andere mogelijkheid is om de antwoorden achter in het boek uit te scheuren en apart te houden van de rest van het boek.

Online toets

Heeft het kind alle oefeningen in het boek gemaakt, dan kan hij op de website www.visualstepseducatief.nl/toetsen een toets maken. Als deze toets goed is gemaakt, krijgt hij een diploma.

Andere boeken en de Visual Steps Educatief nieuwsbrief

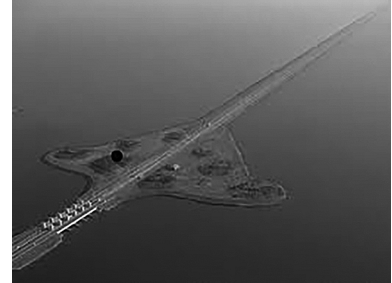
Naast deze uitgave zijn er nog andere boeken verkrijgbaar, bijvoorbeeld over taal, werkwoordspelling, rekenen en studievaardigheden of voor andere groepen. Op www.visualstepseducatief.nl vindt u een overzicht van alle titels.

Op die website kunt u zich ook met enkele muisklikken aanmelden voor de gratis Visual Steps Educatief nieuwsbrief die per e-mail wordt verspreid.

Oefentaak 1

1. Door de aanleg van de Afsluitdijk werd de Zuiderzee het IJsselmeer. Welke zin past niet bij het IJsselmeer?

- A. Er is geen eb en vloed meer.
- B. Er wordt geen vis meer gevangen.
- C. Er zijn geen overstromingen meer.
- D. Het water is zoet geworden.

2. Vier proefbuisjes zijn gevuld met gassen, namelijk waterstof, zuurstof, koolzuur en chloorgas. Welke van deze herken je direct en hoe?

- A. Zuurstof, want dit kun je zien.
- B. Waterstof, want dit kun je horen.
- C. Chloorgas, want dit kun je ruiken.
- D. Koolzuur, want dit kun je ruiken.

3. Deze beroepstak krijgt veel geld van de Europese Unie.

- A. Boeren.
- B. Leraren.
- C. Dokters.
- D. Fabrieksarbeiders.

4. Het weerbericht voorspelt windkracht 10. Welke term past hierbij?

- A. Zwakke wind.
- B. Zware storm.
- C. Orkaankracht.
- D. Harde wind.

5. Voordat het Deltaplan was uitgevoerd woonden de mensen niet echt veilig in de provincie Zeeland. Dit kwam door

- A. de duinen, want die waren hier veel lager.
- B. de invloed van eb en vloed bij storm.
- C. ruzie met buurland België.
- D. de huizen die slecht waren gebouwd.

6. **Bekijk afbeelding 8 Europa 5 in de Bijlage Kaarten. Hoe heet het omcirkelde gebied bij nummer 5?**
- A. Saarland.
  - B. Thüringer Wald.
  - C. Zwarte Woud.
  - D. Beieren.
7. **Als vaste stoffen vloeibaar worden noemen we dit**
- A. verdampen.
  - B. smelten.
  - C. bevriezen.
  - D. condenseren.
8. **Welk dier 'ziet' met zijn oren?**
- A. De vleermuis.
  - B. De kikker.
  - C. De eekhoorn.
  - D. De krekel.
9. **Rupsen kennen een aantal mogelijkheden om te voorkomen dat ze opgegeten worden. Welke klopt niet?**
- A. Ze lijken op een takje.
  - B. Ze zijn snel en vluchten weg.
  - C. Ze zijn felgekleurd en dus giftig.
  - D. Ze hebben een schutkleur.
10. **Door dit afval apart te verwerken en te hergebruiken wordt onze afvalberg een stuk kleiner.**
- A. Medicijnen.
  - B. Lege batterijen.
  - C. Gft-afval.
  - D. Verfresten.
11. **Op de Veluwe ligt de plaats**
- A. Paterswolde.
  - B. Petten.
  - C. Pijnacker.
  - D. Putten.

12. Welke rivier stroomt door meerdere Europese landen?

- A. Po.
- B. Rijn.
- C. Wolga.
- D. Seine.

13. Voor landbouw zijn goede voorwaarden belangrijk. Welke past niet in dit rijtje?

- A. Gematigde temperaturen.
- B. Vruchtbare grond.
- C. Voldoende neerslag.
- D. Veel wind.

14. Op de uitgestrekte pampa's van Argentinië leven de boeren vooral van

- A. landbouw.
- B. tuinbouw.
- C. gemengd bedrijf.
- D. veeteelt.

15. In de winter leven de mensen in de Alpen vooral van

- A. de veeteelt.
- B. de tuinbouw.
- C. het toerisme.
- D. de industrie.

16. Welke van deze brandstoffen is geen fossiele brandstof?

- A. Marmer.
- B. Turf.
- C. Steenkool.
- D. Aardgas.

17. Hoe weten vogels dat hun jongen voedsel willen hebben?

- A. Ze horen de jongen piepen.
- B. Ze zien de rode binnenkant van de bekjes.
- C. Ze doen dit twee keer per dag op vaste tijden.
- D. Ze voelen de donshaartjes met hun snavel.

18. Welke vogel past zijn eetgedrag aan het seizoen aan?

- A. De uil.
- B. De torenvalk.
- C. De eend.
- D. De koolmees.

19. Wat verdwijnt er als een kikkervisje in een kikker verandert?

- A. De voorpoten.
- B. De staart.
- C. De longen.
- D. De kieuwen.

20. Deze auto zag je vroeger zelden of nooit in Oost-Europa.

A.

Volkswagen.

B.

Skoda.

C.

Lada.

D.

Trabant.

21. Wat hoort niet thuis in het waddengebied?

- A. Toerisme.
- B. Van de natuur genieten.
- C. Industrie.
- D. Rust zoeken.

22. Wat is kortsluiting?

- A. Twee draden van een stroomketen raken elkaar.
- B. De draden van een stroomketen zijn te kort.
- C. Eén van de beide draden van een stroomketen ontbreekt.
- D. Er is te veel isolatiemateriaal gebruikt.

23. Je loopt de avondvierdaagse en je bent een beetje moe. Wat kun je nu het beste eten om er weer tegenaan te kunnen?

- A. Een rolletje drop.
- B. Een mueslireep.
- C. Een stukje kauwgum.
- D. Een appel.

24. Waar vind je geen schimmels?

- A. In afgevallen bladeren.
- B. In dode planten.
- C. In een vers broodje.
- D. In poep van dieren.

25. Welke vogel is geen geweldige zanger?

- A. De leeuwerik.
- B. De nachtegaal.
- C. Het roodborstje.
- D. De kraai.

26. De boer die de distels op zijn land wil uitroeien trekt ze uit de grond

- A. na de bloei.
- B. als de plantjes nog klein zijn.
- C. wanneer de plant verdort.
- D. wanneer de plant bloeit.

27. Een keer per jaar gaat de pad op reis. In welk seizoen is dat?

- A. In de herfst.
- B. In de winter.
- C. In de lente.
- D. In de zomer.

28. De verhogingen die men in Friesland maakte in de tijd dat er nog geen dijken bestonden, noemen we

- A. terpen.
- B. duinen.
- C. vluchtheuvels.
- D. bulten.

29. **Bekijk afbeelding 8 Europa 5 in de Bijlage Kaarten. Wat is de naam van het meer bij nummer 13?**
- A. Bodensee.
  - B. Väner Meer.
  - C. Meer van Genève.
  - D. Tsjaad Meer.
30. **Bekijk afbeelding 1 Nederland 1 in de Bijlage Kaarten. Wat is de naam van het eiland met nummer 1?**
- A. Marken.
  - B. Texel.
  - C. Terschelling.
  - D. Rottum.

Antwoorden en uitleg

Voor leerlingen

Hieronder vind je de antwoorden op de opgaven. Ze staan **vetgedrukt** in de linkerkolom. In de rechterkolom staat, waar nodig, uitleg.

Voor ouders

In de tweede kolom staat een code. Die verwijst naar wat voor soort opgave het was. Op pagina 265 staan de betekenissen van alle codes. Stel, uw kind maakt een aantal fouten. Het valt u op dat eenzelfde code steeds weer opduikt. Door de betekenis van die code op te zoeken, kunt u nagaan welk type opgave zo vaak fout gaat. Deze wetenschap stelt u in staat passende uitleg te geven, of voor extra oefenmateriaal te zorgen.

Oefentaak 1

1B A21

2C N4

3A A11

4B N1

5B A4

6D A2

7B N4 Verdampen: een vloeistof verandert in een gas.
Smelten: een vaste stof wordt vloeibaar.
Stollen: een vloeistof verandert in een vaste stof.
Condenseren: Een gas wordt vloeibaar.

8A N9

9B N13

10C N16 Gft betekent groente-, fruit- en tuinafval.

11D A1

12B A3

13D A8

14D A12

15C A20

16A N5 Een fossiel is de versteende rest van een levend wezen, vaak heel erg oud. Met fossiele brandstof bedoelen we brandstof die is ontstaan uit de resten van dieren en/of planten.

17B N9

18D N13 De koolmees eet insecten en hun larven (waaronder rupsen), zaden, bessen, knoppen en noten. 's Winters zijn er echter geen insecten die kunnen worden gegeten en eet de koolmees alleen plantaardig voedsel, en de zaden in vetbollen die mensen buiten hangen.

19B N17

20A A11 Tot 1989 was de Communistische Partij in Moskou de baas in de Oost-Europese landen. Er was weinig handel met West-Europese landen toegestaan. Volkswagen is een West-Duits automerk. De communistische landen hadden hun eigen merken.

21C A20

22A N2 Kortsluiting kan brand veroorzaken.

23B N5 Van drop, kauwgum en appels krijg je even energie, maar die is ook weer zo verdwenen. Een mueslireep is niet zo gauw verteerd. Daarom heb je er ook wat langer iets aan.

24C N7

25D N9

26D N12 Als een distel bloeit zijn er nog geen zaadjes gevormd. De boer verwijderd zo niet alleen de distel, maar zorgt er ook voor dat er geen nieuwe distels gaan groeien.

27C N15 De pad gaat in het voorjaar op zoek naar een sloot, riviertje of meertje waar zij haar eitjes kan leggen.

28A A4

29C A2

30C A1

Oefentaak 2

1C A3

2A A6

3C A10 In de loop van de eeuwen heeft het dienst gedaan als

Verantwoording

De opgaven zijn onder te verdelen in de volgende categorieën:

Aardrijkskunde

- A1 Topografie: de hoofdzaken van de topografie van Nederland.
- A2 Topografie: de hoofdzaken van de topografie van Europa.
- A3 Topografie: de hoofdzaken van de topografie van de wereld.
- A4 Nederland: het ontstaan en de bedreiging van landschappen.
- A5 Nederland: de strijd tegen het water.
- A6 Nederland: de samenstelling en spreiding van de bevolking.
- A7 Nederland: wonen, werken, verkeer en milieu.
- A8 Europa: invloed van de natuurlijke omstandigheden op het leven van de mensen.
- A9 Europa: de spreiding van de bevolking.
- A10 Europa: toerisme.
- A11 Europa: de Europese Unie.
- A12 Noord- en Zuid-Amerika: de invloed van de natuurlijke omstandigheden op het leven van de mensen.
- A13 Noord- en Zuid-Amerika: de tegenstelling tussen arm en rijk.
- A14 Afrika: de invloed van de natuurlijke omstandigheden op het leven van de mensen.
- A15 Afrika: de invloed van de natuurlijke omstandigheden op het leven van de mensen en de tegenstelling tussen arm en rijk.
- A16 Het Midden-Oosten: de invloed van de natuurlijke omstandigheden op het leven van de mensen.
- A17 Het Midden-Oosten: de tegenstelling tussen arm en rijk.
- A18 Zuid- en Oost-Azië: de invloed van de natuurlijke omstandigheden op het leven van de mensen.
- A19 Zuid- en Oost-Azië: de tegenstelling tussen arm en rijk.
- A20 De leefwijze van mensen in een gebied beschrijven en verklaren.
- A21 De spreiding van verschijnselen beschrijven en verklaren.
- A22 De historische ontwikkeling van verschijnselen in een gebied aangeven.

Natuuronderwijs

- N1 Natuurkundige verschijnselen: krachten, constructies en bewegingen.
- N2 Natuurkundige verschijnselen: elektriciteit en magnetisme.
- N3 Natuurkundige verschijnselen: licht, geluid en warmte.
- N4 Natuurkundige verschijnselen: vaste stoffen, vloeistoffen en gassen.
- N5 Natuurkundige verschijnselen: energiebronnen, energiesoorten en energiegebruik.
- N6 Kennis van een eenvoudige systematische indeling van organismen.
- N7 Voortplanting, ontwikkeling en voeding bij schimmels, planten en dieren.
- N8 Voeding en spijsvertering, ademhaling, bloedsomloop, uitscheiding, waarneming en coördinatie, beweging en gezondheid bij vooral de mens.
- N9 Gedrag van dieren: communicatie.
- N10 Gedrag van dieren: sociale organisatie.
- N11 Gedrag van dieren: voedings-, voortplantings- en territoriumgedrag.
- N12 Verbanden tussen organismen en hun omgeving: voortplanting.
- N13 Verbanden tussen organismen en hun omgeving: voeding.
- N14 Verbanden tussen organismen en hun omgeving: licht, temperatuur, bodem, water en lucht.
- N15 Verbanden tussen organismen en hun omgeving: de seizoenen.
- N16 Verschijnselen uit de natuur die belangrijk zijn voor de gezondheid en het voortbestaan beschrijven en verklaren.
- N17 Aangeven welke invloed een verandering heeft op organismen of op de omgeving.
- N18 Verschijnselen uit de natuur onderzoeken.